

Ряд доповідей було присвячено висвітленню внеску визначних представників інтелігенції Закарпаття в загальноукраїнську культурну скарбницю. Учасники конференції заслухали змістовні виступи д-ра філол. наук Н. С. Шумади (Київ) «Внесок Ю. І. Венеліна у розвиток слов'янської фольклористики», д-ра іст. наук І. І. Попа (Москва) «Академік І. Грабар — художник, критик, історик: сутність традицій культури», д-ра філол. наук П. П. Чучки (Ужгород) «Микола Теодорович як освітянин і науковець», канд. іст. наук С. В. Віднянського (Київ) «Історична спадщина О. В. Духновича і проблеми становлення національної свідомості закарпатських русинів-українців» та ін.

З цікавими повідомленнями виступили кандидати філол. наук Н. І. Вигодованець (Ужгород), І. М. Сенько (Ужгород), С. С. Бобинець (Ужгород), О. П. Куца (Тернопіль) та ін.

Грунтовні повідомлення представили московські науковці з Інституту слов'янознавства та балканістики АН СРСР М. Ю. Досталь «Проблеми Закарпатського Відродження у ХІХ ст. у працях вчених російського зарубіжжя», В. В. Усачова «Я. Ф. Головацький — історик Закарпаття», а також дослідники зі Львова, зокрема, С. М. Злупко, О. З. Рибак, Т. С. Поліщук, С. М. Голубка, М. М. Кріль, які подали змістовні характеристики доробку М. Балудянського, А. Кралицького та інших уродженців Закарпаття.

Ряд доповідей своїми розвідками торкалися не тільки ХVІІІ, а й ХІХ та ХХ ст. Тут примітними були докладні доповіді Г. В. Дем'яна (Львів), Ю. І. Балеги, Т. М. Чумак, Н. С. Ференц, Ю. Д. Туряниці, М. Г. Бочко, Б. П. Бендзара, В. В. Палька, В. І. Падяка, Ф. А. Кулі, Й. Й. Долинча, М. М. Зейкан, Я. М. Лопушанського (всі з Ужгорода), В. М. Гладкого, О. В. Гузар, М. М. Стрішенця, З. М. Матисякевича (всі з Тернополя) та ін.

Варто наголосити, що це коло питань останнім часом стало предметом гострих дискусій. Звідси — актуальність звучання позицій, що містилися у виступах багатьох учасників конференції.

На заключному пленарному засіданні, що відбулося на батьківщині Ю. І. Гуци-Венеліна, у районному містечку Свалява, історичні й культурні традиції Свалявщини всебічно оглянув голова Свалявської районної Ради народних депутатів канд. іст. наук Г. Г. Кеменяш. Про роль Ужгородського університету в культурному житті краю детально розповів проректор вузу, канд. екон. наук В. І. Опіярі та канд. іст. наук О. Д. Довганич.

На заключному засіданні конференції було підведено підсумки її роботи, висловлено ряд рекомендацій.

Одержано 15.04.91.

В. М. Горобець (Київ)

**Республіканські наукові читання
«Українська козацька держава:
витоки та шляхи історичного розвитку»**

Процес духовного відродження української нації неминує викликає підвищення інтересу до вивчення маловідомих сторінок історії, до яких, безперечно, належить проблема української державності, що нині ці-

кавить не тільки політиків і науковців, а й громадськість. Яскравим свідченням цього стали республіканські історичні читання «Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку», які проходили 16—19 квітня 1991 р. у Черкасах та Чигирині. Їхніми організаторами були відділ історії середніх віків Інституту історії України АН УРСР, «Український історичний журнал», Республіканський громадсько-політичний і культурний центр ім. В. І. Леніна та громадсько-політичний і культурний центр Черкаського обкому Компартії України.

Відкриваючи читання, д-р іст. наук В. А. Смолій звернув увагу присутніх на глибокий історіософський зміст терміна «козацька держава», який відтворює унікальний внесок козацтва у державотворчий процес на Україні, його політичну та господарську роль, а також місце й значення в історії Запорозької Січі. Констатуючи слабку розробленість даної проблематики в українській радянській історіографії, він висловив надію, що читання сприятимуть виходу козацької тематики на широкий науковий терен.

Про надзвичайно багате історичними подіями минуле Черкаського краю та його сьогодення розповів другий секретар Черкаського обкому КПУ канд. іст. наук А. Ю. Чабан (Черкаси), який також детально спинився на проблемі збереження унікальних історичних пам'яток на території області.

Великий інтерес викликала доповідь д-ра іст. наук В. А. Смолія (Київ) «Про державотворчу функцію українського козацтва». Зокрема, доповідач відмітив вирішальний вплив традицій Запорозької Січі на побудову української держави у середині XVII ст., яка тривалий час виконувала деякі її функції, репрезентуючи український народ у міжнародному житті та поширюючи свій вплив на територію всієї України. Оригінальні думки висловив В. А. Смолій щодо причин руйнування Січі царським урядом.

Чл.-кор. АН УРСР Ф. П. Шевченко (Київ) проаналізував питання про міжнародні зв'язки Запорозької Січі, вказавши при цьому на необхідність їх глибокого вивчення не тільки на дипломатичному, а й міжетнічному рівні. Доповідач звернув увагу присутніх на важливість переосмислення багатьох аспектів проблеми. Зокрема, на думку Ф. П. Шевченка, потрібно відмовитися від конфронтаційного підходу при висвітленні відносин Січі із своїми найближчими сусідами (Польщею, Туреччиною, Кримом, Росією) і розглянути його з точки зору співпраці та добросусідства.

Чимало доповідей і повідомлень були присвячені конкретним особистостям, котрими настільки багата українська історія. Зокрема, д-р іст. наук, проф. В. О. Замлинський (Київ) поділився своїми роздумами з приводу ролі й місця Богдана Хмельницького в історичному процесі, спинився на характеристиці гетьмана як військового, політичного та державного діяча. Про гетьмана П. Дорошенка розповів канд. іст. наук В. С. Степанков (Кам'янець-Подільський). Головну увагу доповідач приділив висвітленню його програми державного будівництва, відмітивши мужність та державний розум, виявлені у боротьбі за незалежність і цілісність України. Він звернувся до учасників читань з пропозицією виступити ініціаторами перезахоронення праху великого патріота України П. Д. Дорошенка на батьківщині, у Чигирині. Про іншу непересічну особистість — гетьмана Пилипа Орлика та його знамениту Конституцію 1710 р. — ішлося у виступі д-ра іст. наук, проф. Л. Г. Мельника (Київ).

Питанню формування національних держав у Східній Європі та ролі православної церкви у цьому процесі в другій половині XIII—XIV ст. було присвячено доповідь канд. іст. наук В. М. Рички (Київ). Він висловив цікаву думку з приводу семантичного навантаження понять «Мала Русь» і «Велика Русь». Проблему співвідношення світської та духовної влади на Україні в XVI—XVIII ст. розглянув д-р іст. наук

С. М. П л о х і й (Дніпропетровськ). Канд. іст. наук І. С. С т о р о ж е н к о (Дніпропетровськ) сформулював проблемні напрями дослідження історії українських збройних сил. Так, науковець серед пріоритетних виділив питання систематизації козацького озброєння, реконструкції основних сухопутних та морських битв, аналіз бойових дій козацтва. З великою увагою учасники читань ознайомилися з висновками, зробленими в доповіді д-ра іст. наук, проф. І. Г. Ш у л ь г и (Вінниця). Вони стосувалися господарської діяльності Запорозької Січі як складової частини загальноукраїнського внутрішнього ринку. Стану освіти на Січі дав свою оцінку канд. іст. наук В. О. Г а в р и л е н к о (Львів). Доповідач відмітив високий—як на той час—рівень освіченості козаків. Канд. іст. наук Ф. М. Ш а б у л ь д о (Київ) розглянув проблему державного будівництва на Україні, зокрема, входження Черкаського краю до складу Великого князівства Литовського у XIV ст.

Оригінальність постановки проблеми відзначалося повідомлення канд. іст. наук О. І. Г у р ж і я (Київ). Науковець висловив припущення щодо існування на Україні (водночас) кількох державних утворень, а також обґрунтував тезу відносно необхідності диференційного підходу до козацтва запорозького, лівобережного та слобідського. Канд. іст. наук О. Б. Г о л о в к о (Київ), аналізуючи передумови створення української держави, дійшов висновку, що, незважаючи на те, що вона не стала прямим нащадком Київської Русі, козацькі традиції своїми витоками сягають звичаїв бродників і берладників. Д-р іст. наук П. С. К о с т и к (Львів) розглянув Берестецьку битву як важливий етап на шляху до незалежності української держави. Про вплив традицій Запорозької Січі на селянські рухи України 1918—1921 рр. розповів В. С. Г о р а к (Київ). Жваву дискусію викликало повідомлення І. В. В е р б и (м. Київ) «Ідея спадковості влади в українській козацькій державності другої половини XVII—XVIII ст.» Проблему політичної реформи на Україні, що здійснив уряд Петра I у першій чверті XVIII ст., дослідив В. М. Г о р о б е ц ь (Київ). Г. І. Я р о в а (Київ) розповіла про організацію виставки «Гетьмани України» у Державному історичному музеї УРСР. Д-р іст. наук, проф. П. М. Т р и г у б (Миколаїв) розглянув проблему «Козацтво на Миколаївщині».

Д-р іст. наук, проф. Г. Г. Ч е р н и х (Миколаїв) проаналізував деякі аспекти козацької тематики в зарубіжній історіографії. Я. О. Ф е д о р у к (м. Львів) розповів про те, як національно-державна ідея Б. Хмельницького висвітлювалась в українській історіографії XIX ст.

Поза програмою читань виступила краєзнавець Г. С. С и з о н е н к о (Черкаси). Вона висловила ряд цікавих, але суперечливих гіпотез.

Цікаво пройшло виїзне засідання у Суботіві та Чигирині, під час якого канд. іст. наук П. А. Г о р і ш н и й (Київ) ознайомив присутніх з результатами археологічних досліджень на місцях козацької слави.

В рамках республіканських історичних читань було проведено читачку конференцію «Українського історичного журналу».

Учасники читань прийняли резолюцію, в якій висловили ряд пропозицій. Зокрема, йшлося про необхідність створення на Черкащині музею козацької слави, відновлення історичних назв вулиць у Черкасах та Чигирині, про перенесення праху гетьмана Дорошенка на батьківщину.

Одержано 26.04.91.